

En Jgares Dagbok

I. Turgenjev

(18/8) 30/8-4/9, 2007

Boken har länge varit i min go. En pocketbok i det forna Forumbiblioteket, vilket gav ut ett antal klassiker fr en drygt trettio r sedan. Boken, som jag länge tnkt lsa, har flyttat med mig under alla ren, korsat Atlanten fram och tillbaka, tills det slutligen, infr en stundande Moskvaresa finner nd och uppmrksamhet ssom en Implig reselektyr. Mycket av den blir inte lst under sjlva resan, den vill inte frst fatta eld, utan ligger och pyr under de frsta hundra sidorna eller s. Men s under terfrden brjar den hetta till, fatta eld och brinna.

Boken utgjorde tydligen Turgenjevs litterra genombrott, en lst sammanfogad serie av berttelse, vars ram utgres av frfattarens jaktventyr. Det sges att i och med boken fstes fokuset p de livegnas bedrvliga situation och att den drmed, i likhet med dess samtida *Onkel Toms Stuga' bidrog till slaveriets avskaffande. Sdana ansprk r dremot verdrivna, tvrt emot den gnge uppfattningen r inte den enkle bonden i fokus, han frekommer visserligen som stafflagefigur, liksom ett och annat avsigkommet orginal, utan den avdankade godsgaren som kommit p obestnd. Dessa figurer skildras med kta inlevelse, stundom med frakt stegrad till medlidande, stundom med respekt fr att inte sga beundran. Berttelserna, s gott som alltid fristende, fljer oftast en mall, som frfattaren frblir trogen. Frst en inledning med ett jaktventyr. Frfattaren tillsammans med sin trogne, om n ej alltid plitlige assistent Jermelo (en gng skickas denne p ett rende, r borta ver en vecka, super upp alla pengarna och tervnder mkligt tills fot, trots att han for ivg med vagn och allt), uppsker ett nytt jaktstille. Detta ger upphov till ingende naturskildringar, utskta och poetiska, som frmedlar nrvaroknsla. Man bibringas en knsla av de ryska vidderna, och en natur som i mngt och mycket kan likna den skandinaviska, men som r utbredd p en betydligt strre skala, och vars kontinentala klimat ger upphov till betydligt mera extrema vdersituationer. Sedan brukar komma en konfrontation med en person, som beskrives utfrligt, fysionomi svl som kldedrkt. Detta tillhr berttelsernas svagaste aspekter, ty dessa beskrivningar, trots, aller kanske tack vare, dess detaljerade utfrande fastnar inte i lsarens minne, de bidrar hgst marginellt till bilden av den person som senare mlas upp. Uppenbarligen handlar detta om litterra konventioner, och kommer mig att minnas mina egna stapplande frsk till gestaltning, dr jag ingende beskrev personers utseende och klder pliktskyldigast. Man kan undra varfr detta inte fungerar? Nr det gller naturskildringar r det annorlunda, dessa kan vara mlande och detaljerade, och lsaren finner hrvid nje, men till synes liknande ambitioner nr det gller de mnskliga landskapen, finner en lsare oftast tradiga och ondiga. En person beskrives frmst av sina handlingar och sitt stt att tala och reagera, med ledning av dessa konstruerar den engagerade lsaren omedvetet sina egna bilder. Huvuddelen av berttelserna utgr impressionistiska skisser, av levnadsden, av episoder, och som i varje novell, fragmentariska med abrupta slut.

Det r uppenbart att aptiten har vxt fr frfattaren medan han skrivit. De frsta frsken r ganska stela och konventionella, och frmr inte att engagera lsaren djupare, men alltefter-

som berättelserna fortskrider, blir författaren varm i klderna och hänger sig till en frejdig och smittande berättarglädje. Är detta verkligen Turgenjev finner man sig fröjande? Anslaget påminner mera om Gogols, det smutt absurda, krumelurerna till karaktärer, de otroliga ventyren, och inte minst, den torra, men samtidigt versvallande humorn. Den viktige mannen blir antastad på en fest av en trashank, innan han går i svaromål för han sig hastigast bland de kringstående om trashankens identitet, ty det skadar aldrig att vara försiktig. Denna, den sista anmärkningen, beskriver, som i önskalet, en karaktär och en social situation i vilken den rådanad.

Vad föster sig i minnet? Det rå en tendens att list sammanfogade berättelser flyter in i varandra, precis som minnena av en fröjdg man bara rest en gng. Allt tycks flyta ihop, man rå oförmögen att kunna ordna de enskilda vyerna kronologiskt, ja man rå till och mer ur stnd att framkalla deras individuella srdrag i minnet. Allt blir till ett, ngot generiskt, som beskriver en abstraktion. Vissa episoder dyker dock upp, som lkaren som lovar att bota en ung kvinna, men visar sig oförmögen att s gra, men istället finner sig besvara den desperate fröskelse den undergngsdmda fattar fr den som kanske kan rdda henne. Eller sngartvlingen, dr den tekniska virtuositeten fr st tillbaka fr den djupt upplevda melankolin som griper alla detagare. Detta sorgmod som s romantiskt identifieras med den ryska själen och dess mytologiska bundenhet till jorden, och som utvat genom den klassiska ryska litteraturen, av vilken Turgenjev sjlv var en sdan uppskattad exponent, haft ett sdant inflytande på den prosaiska vsterlndska sensibiliteten. Och visst finns det sentimentala avsnitt, som den vackra flickan som drabbas av olycka och frlomas, vergives av bde lskare och matmor, men som tligt finner sig i sitt de, plgad av stndiga smrtor, och som drömmar s vackert och lngtar till dden. Ett veritabelt helgon som i sin frsakelse kan uppskatta de sinnen som nnu tjnar henne - synen, hrseeln och det ytterst frfinade luktsinnet, som om vinden rå ndig, tillter henne att frnimma nr bovetet på det avlgsna fltet rå moget. En annan tankvrd berättelse, nstan med tonen av en spkhistoria, förtljer om hur berättaren beger sig med en hyrd kusk fr att inkpa hstar. Hur han vaknar mitt i natten mitt i floden, dr den frvirrade kusken lter hstarna ska efter vadstillet. En scen, som nstan hmtad ur Münchausen, men som drtill frmedlar en nrmost poetisk stmming. Drefter lyckligt på land hr de hur en vagn bakom dem nalkas. Kusken rå skrmd, han vet om rvare som attackerar oskyldiga resanden och drnker dem i floden. Han rå vertygad om att deras sista stund rå kommen. Och mycket riktigt den skrlande vagnen hinner ifatt dem, kr om dem, och som fruktat vid en bro, blir de stoppade. Men istället fr att bli rnade och mrdade, ber den frmodade busen hovsamt om en liten slant att fira en vn de just satt i brudsng under ett bullrande brllop. Berättaren rå lttad att komma undan s lindrigt och ger dem ett par rubler han fiskar upp frn fickan. Senare fr de veta att just den natten, lngs samma vg, har en kpman blivit rnad och mrdad. Mhnda var det den 'vnnen' de hnvisade till, och som de just satt i brudsng i floden? En annan historia, som fst sig i minnet, befriat frn varje stnk av sentimentalitet rå berättelsen om den elndiga mannen berättaren en natt delar rum med på ett gods. Som bekant kan det vara lttare att lttta sitt hjrta fr en frmling, som hgst tillflligt passerar genom ens liv, n en nra vn, med vilket samma liv rå lierat. Detta ger mjlighet till den skoningslsa sjlvrannsakan som egentligen rå mnad till en sjlv och ingen annan, ty endast en sjlv kan sga en den obarmhrtiga sanningen, ty det rå endast en sjlv som lskar en tillrckligt fr att frlta. Fragment ur ett frspillt liv, frbittrat av insikten av otillrcklighet och hgmod, att intelligens inte rå tillrckligt, att den str sig sltt

utan den gudabendade talangen. Narcissisten r beslukad av sig sjlv, och som den biktade mycket riktigt inser, detta sjlvfrakt, detta sjlvhat r sprunget ur en bottenls egenkrlek. Men kanske allra djupast berr berttelsen om Tjertopjanov. Denna pgr tv berttelser igenom, som om frfattaren bekantat sig med karaktren i den frsta, och sedan blivit s gripen att han inte kan lmna honom, utan ovanligt utfrligt lter oss ta del av hans vidare den. Detta r en burlesk, men s frodigt berttat att lsaren rycks med, frtvivlar med den olycklige nr hans lskade hst stjls, med vilken han ridit och frlustat sig storligen och som han drmed har lskat hgre n ngot annat, inklusive den zigenarflicka han en gng var beredd att skjuta och skjuta sig fr nr hon bestmde sig fr att verge honom. Detta r en berttelse om godsgaren, som kommit p undantag och frlorat s gott som allt frutom sin brdsstolthet och sin livsaptit. Nr han ntligen finner sin hst, gldjes lsaren, inte av sentimentalitet men av uppriktig ltnad, bara fr att gradvis gripas av samma bittra tvivel som drabbar den stackars Tjertopjanov, r det rtt hst? Tvivlet vergr s smningom i visshet och han beslutar sig fr att skjuta det trogna djuret. Drefter har han ingenting att leva fr och tynar sedan snabbt bort.

Berttelserna avslutas med en epilog. Denna epilog r inte annat n en lng utdragen utgjutelse ver naturens sknhet under rstidernas vxlingar. Det r som om de inledande naturskildringar han skrivit inte r tillrckliga, att behovet bubblar fortfarande inom honom, att det mste f ytterligare utlopp, och s blommar det ut med en intensitet ej tidigare skdad. Vad griper Turgenev djupast? Mnniskodena eller bara den elementra njutningen att bara finnas till? Att gripas infr naturens sknhet, detta r att gripas av tillvarons existens, den som finns dr varken vi vill eller inte, som undandrar sig sociala konventioner, som r s uppfriskande likgiltig infr mnniskans behov, och till vars underkastelse hon inbjudes till att antingen acceptera eller g under.